

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Disputationes|| ROBERTI BELLAR-||MINI E SOCIETATE
IESV,|| DE CONTROVERSIIS CHRISTIANAE|| FIDEI,
ADVERSVS HVIVS TEM-||poris Hæreticos,||**

Tribus Tomis comprehensæ.||

De Sacramentis In Genere

Bellarmino, Roberto Francesco Romolo <Heiliger>

Ingolstadii, [1599]

VD16 B 1607

XXXI. Explicatur, & defenditur veritas.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-53925](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53925)

Confessione Antuerpiensi, cap. 10. & communiter Lutherani fatentur posse Ecclesiam instituire aliquas cæremonias ad eruditionem, & splendorem, & ordinem Ecclesiæ: modò ab sit obligatio, & opinio cultus. At Calvinus lib. 4. Institut. cap. 16. §. 11. contendit id non licere vllò modo, & idem sentire videtur Brennius in Confessione Wirtembergensi, cap. de cæremoniis. Dicit enim, posse Ecclesiam instituire dispositiones concionum, lectionum, festorum, & aliarum rerum, quæ secundum mandata, vel exempla Scripturarum celebrantur: sed non licere comminisci novos ritus ad adumbrandam veritatem, iam in Euangelio patefactam; quales sunt inter cetera accendere cereos, vt vexillis, seu crucibus, ad significandam victoriam Christi, &c. Idem denique satis aperte docet Kenotius, pag. 166. Nam posteaquam dixit arduam quæstionem esse, an hominibus permissum sit, aliquos ritus quocumque consilio superaddere, quos Dei Filius instituit: subiungit, quæ uinæ institutioni nihil addendum, aut detrahendum esse: eos qui addunt, id videri facere, quasi cæremoniæ a Christo institutæ, non sint satis idoneæ, & sufficientes.

CAPVT XXXI.

Explicatur, & defenditur veritas.

N VNC vt veritas explicetur, & probetur, adferentur aliquor propositiones. **P R I M A:** *Cæremonias quas Christus, vel Apostoli instituerunt, quæ non habentur in Scriptura, sed ex sola traditione habentur.* Hæc probanda est fusiùs, cum de singulis agetur: nunc breuiter probatur ex eo, quod Sacramentum Christum sacrosanctum est, sicut Baptismi Sacramentum, vt Augustinus affirmat lib. 2. cap. 104. contra literas Petiliani, at Sacramenta solus Deus instituire potest; igitur Sacramentum Christum instituit: & tamen nusquam habemus in Scriptura mentionem Christum. Item 1. Corinth. 11. Apostolus ait: *Ceterum cum venero, dissonam.* Et tamen nihil postea scripsit de Sacramenti Eucharistiæ, de quo ibi agebat: neque creditur est eum non præstitisse, quod promiserat, aut eius leges postea interiisse. Quare B. Augustinus affirmat epist. 118. inter alias Apostolorum leges vnã fuisse, vt Eucharistiam ieiuniis præcederent.

petemus; idque cum alijs ritus; quos Ecclesia seruat Apostolum promississe, cum ait: *Cetera cum venero, disponam.* Basiliius libro de Spiritu sancto, cap. 27. multa enumerat, ac primo loco signum crucis, quæ ab Apostolis instituta ad nos sola traditione non scripta venerunt. Pari ratione aquam vinò miscendam in Eucharistia Christum ipsum instituisse asserit Cyprianus lib. 2. epistol. 3. & ex eo Augustinus lib. 3. doctrin. Christ. cap. 21. & tamen non habetur hoc expressè in vlla Scriptura. Sed de his alias

SECUNDA propositio? *Aliquæ ceremonie vim habent spirituales.* De hac etiam alibi dicendum est, interim probatur de signo crucis. Nam omnes Patres passim affirmant frontem armandam, & muniendam contra omnes insidias Dæmonum; & miram eius esse virtutem. Vide Tertulianum in initio Scorpiaci Originè homil. 6. in cap. 15. Exodi; Cyprianum lib. 4. epist. 6. Lactantium lib. 3. cap. 26. & 27. Nazianzenum oratione in Iulianum Nyssemum in vita Gregorij Thaumaturgi. Epiphanium hæres. 30. Chrysostomum homilia quod Christus sit Deus Ephrem in lib. de armatura spirituali. Palladium in hist. Lausiaca, cap. 2. & 54. Hieronymum in vita Hilarionis; Sulpitium in vita S. Martini; Augustinum lib. 22. de ciuit. Dei; cap. 8. Prudentium in hymno ante somnum. Paulinum Natali 8. Sed nomine aliorum audiamus. ATHANASIVM in libro de incarnatione & salutari Aduentu Domini: *Signo crucis, inquit, omnia magica compescuntur, & veneficia in efficacia sunt.* Et infra: *Veniat, qui istorum dictorum experimentum capere velit, & in ipsis præstigijs dæmonum, & imposturis vaticiniorum, & in miraculis magiæ utatur signo crucis ab ipsis deriso, nomenq; Christi inuocet, & videbit, quomodo eius rei meru dæmones fugiant, vaticinia conquiescant, magiæ & veneficia iaceant.*

Est autem OBSERVANDVM, tribus modis operari signum crucis in dæmonibus terrendis. PRIMO, ex apprehensione ipsorum dæmonum. SECUNDO, ex deuotione hominis. TERTIO, idque potissimum ex instituto Dei; atque adeo ex opere operato. Ac primum dubium esse non potest, quin dæmon, cum signum crucis fieri videt, recorderetur se Christi cruce deuictum; ac proinde horreat illud signum suæ calamitatis, & fugiat, quomodo cætes fugiunt, cum baculum; aut lapides

X

videtur;

vident. Deinde vim habet hoc signum ex deuotione hominis se signantis, eo modo, quo vim habet oratio vocalis. Est enim signum crucis quædam inuocatio meritorum Christi crucifixi signo expressa, loquimur enim corde, ore, & nutibus. Inque opponere Diabolo, & cuius malo signum crucis, est opponere Christi passionem, id est, inuocare Deum per Christi meritum. Quocirca tunc effectus magis procedit ex interna fide & deuotione, quam ex ipsa figura crucis, sicut cum oramus voce, & impetramus, impetratio non tribuitur sono vocis, sed fidei, & deuotioni. Præter hos duos modos est etiam reuerentia Dei institutione, & ex opere operato. Nam sæpe homines pagani, vel Ethnici, sine vera fide, aut deuotione signo crucis adiuui sunt, vt patet de Iuliano apostata apud Nazianzenum oratione 1. in Iulianum, & de Iosepho Hebræo apud Epiphanium hæresi 30. & de alio Hebræo apud Gregorium libro 4. Dialogorum capite 3. Quare S. AVGVSTINVS libro 83. qq. 9. Nec mirum, inquit quod hæc signa valent, cum à bona Christianis adhibentur, quando etiam cum usurpantur ab externis, qui omnino suum nomē ad istam militiam non dederunt, propter honorem tamen excellentissimi Imperatoris. Cum autem non cedunt huic signis huiusmodi potestates, Deus ipse prohibet occultis modis, cum id iustum, atque iudicat. Nam nullo modo ulli spiritus audens hæc signa remnere, contremiscunt hæc ubicunque illa prospexerint. Hæc ille.

TERTIA propositio: *Potest Ecclesia instituire nouas ceremonias, non quidem ad iustificandum impium, sed ad augmentum effectus spiritualis.* NOTA pro explicatione, ceremonias Ecclesia institutas tribus modis posse esse utiles. PRIMO, ad ornandum, & representandum aliquod mysterium religionis, & eo modo iuuandos radios, & de hoc inter Catholicos nulla potest esse dubitatio. SECUNDO, ad morbos curandos, & dæmones, pellendos, & peccata venialia purganda, & alia genus, idq; per modum impetrationis, vt cum Ecclesia benedicit candelas, palmas, agros, &c. Ista enim valent ad effectum illos, ad quos instituuntur ex vi orationum Ecclesiæ, quæ sine dubio exaudiuntur; & de hoc etiam non est quæstio apud Catholicos. TERTIO modo probabilis est, posse Ecclesiam instituire eiusmodi ceremonias ad eisdem effectus per applicationem.

rationem Christi meritorum; ita ut ex opere operato illos effectus producant, quomodo Sacramenta ex opere operato iustificant. Christus enim sine dubio meruit Ecclesie suae non solum gratiam, & gloriam, sed etiam omnia alia beneficia, quae illi utilia esse possunt. Et quidem ad gratiam, & iustificationem impij consequendam instituit ipse Sacramenta, quibus applicentur ipsius merita; nec licet iam alia signa instituire ad effectum illum principalem: ad alia beneficia minora reliquit Ecclesiae potestatem, ut instituat signa, quibus applicentur ipsius merita. Ita quidam disputant, sed non est hoc usque ad eum certum, praesertim cum videamus non habere signa ista infallibilem effectum. Quanquam posset dici habere effectum infallibilem, si id sit utile hominibus, non autem absolute, quia saepe non expedit nobis ea beneficia consequi quomodo de extrema unctione dicere solemus, quoad effectum sanitatis corporalis.

Sed quidquid de hoc sit; nostra propositio solum asserit contra haereticos, licere Ecclesiae instituire novas caeremonias, non ad iustificandum a peccatis mortalibus, sed ad alios fines. Probatur PRIMO exemplis Synagogae, vel hominum priuatorum in Testamento vereri. Non est enim vlla ratio, cur non possit Ecclesia Christi id, quod sine Dei mandato expresso, quanquam non sine Dei inspiratione, aliqui priuati homines vel Synagoga poterat. Gen. 28. Iacob cum nondum Patriarcha esset, sed priuatus homo, Deo quidem ut videretur, impellente non tamen expresse mandante, nouam caeremoniam excogitauit. Erexit enim lapidem in titulum, fundens oleum delupet, & vocauit nomen loci illius Bethel in memoriam visionis, quam in eo loco habuerat. Item Synagoga Iudeorum auctore Mardocheo addidit nouum festum diem solennem omnibus celebrandum, quem Deus non instituerat in lege, ut habemus Ester 9. Idem factum est tempore Iudith in additione alterius festi; sic enim legimus cap. vlt. *Dies autem victoriae huius festiuitatu ab Hebraei in numero sanctorum dierum accipitur, & colitur a Iudeis ex illo tempore, usque in presentem diem.* Neque obstat, quod hunc librum haeretici non recipiunt: satis enim est nobis, si fide illi habeant, quam habent Liius, aut Salustio; non enim hic agitur de aliquo abstracto dogmate, sed de Historia rei gestae. Simile habemus in

Machabæis lib. 1. cap. 4. ubi instituitur nouum festum dedicationis altaris, ad quod festum celebrandum, etiam Dominus ipse in Hierusalem ascendit, Ioan. 10.

SECUNDO probatur ex Apostolorum exemplo. Apostoli enim Act. 15. congregati in Concilio, nouam cæremoniam instituerunt, nimirum ut Gentiles, abstinere à sanguine suffocato; quod certe nusquam Deus iusserat, nisi iudæis præterea iam erat euacuata, & abrogata lex illa iudæica Christi mortem. Vnde fuit verè noua cæremonia illa Apostolorum instituta ad alium finem, quàm olim iudæica; vnde dicitur dogma Apostolorum Act. 16. Et præterea iam supra probauimus multa Apostolos instituisse, licet in Scripturis non habeantur. Nulla autem est ratio, cur non possint addere Ecclesie, quod tunc poterat. Non enim Apostoli id fecerunt ex aliqua noua reuelatione sibi concessa, sed ex potestate ordinaria gubernandi Ecclesiam; ut patet ex eo, quod Concilium cœgerunt, & collatis sententijs statuerunt, quod iudicauerunt.

TERTIO; si Ecclesia non posset id facere, vel repugnaret esset ex parte Ecclesie, vel ex parte cæremoniarum, vel ex parte nouitatis, id est, vel non posset, quia non habet auctoritatem aliquid statuendi, vel quia cæremonie (ut dicit Brentius) sunt propriè Testamenti veteris, proinde non conueniunt Testamento nouo, vel quia non licet aliquid addere cæremonijs a Christo institutis: At nihil horum dici potest: nam Ecclesia potest aliquid statuere, manifestè patet, vel ex eo, quod ab initio fidei singulis ætatibus Concilia celebrata sunt, quæ leges per canones ediderunt: damnare autem omnia Concilia, manifesta insania esset; ut interim omittam argumenta plerumque quibus hoc ipsum alibi demonstrauimus. Non repugnare autem cæremonijs nouæ legi, patet ex Sacramentis a Christo institutis, quæ sunt verissimæ cæremonie, ut etiam aduenturij concedunt denique non repugnare ipsam nouitatem, patet, quia nusquam Dominus prohibuit, ne adderemus cæremonias ad Sacramenta ipsius commodius, & vtilius administranda. Immo cum Dominus paucissimas cæremonias instituerit, nec tradiderit modum, quo ministrari deberent, id reliquit sine dubio prouidentie pastorum ipsius Ecclesie, ut etc docet Augustinus epist. 118. cap. 6.

QUARTA propositio: *Ceremoniæ ab Ecclesia institutæ non possunt omitti sine peccato, etiã circa scandalum.* Hæc pendet ab alia quæstione. An leges Ecclesiasticæ obligent in conscientia: quam disputauimus lib. 4. de Pontifice, cap. 15. & sequentibus. Ratio præcipua est ex Paulo Rom. 13. *Non est potestas nisi à Deo: quæ autem à Deo sunt, ordinata sunt, itaq; qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit: qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Et infra: *ideoq; necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Quæ sententia etiam si ab Apostolo applicetur in particulari temporalibus Principibus, cum subiungit: *Si malè egeris, time; non enim sine causa gladium portat.* tamen sententia est generalis de omnibus habentibus potestatem, vt Calvinus concedit lib. 4. Instit. cap. 10. §. 5. & patet ex illis verbis: *Non est potestas, nisi à Deo.* Ista enim propositio æquiualeat huic; *Omnis potestas à Deo est.* Esse autem in Ecclesia potestatem quandam Præpositorum supra ceteros, negari non potest, cum id Scriptura passim doceat, vt Rom. 12. *Qui præest, in sollicitudine.* 2. Cor. 13. *Hæc absens scripsi, vt nõ præsens durius agam secundum potestatem, quam dedit mihi Dominus.* Hæb. 13. *Obedite Præpositis vestris.* Efficitur igitur, vt qui leges Ecclesiæ non seruant, peccent in conscientia. Id enim significant illa omnia: *Dei ordinationi resistit: & ipsi sibi damnationem acquirunt: & necessitate subditi estote: & nõ solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Vide plura loco citato.

Sed in particulari, quòd ceremoniæ non sint omnes liberæ obseruationis, probatur ex eo, quod propter ceremonias natæ sunt in Ecclesia grauissimæ dissensiones, & sub pœnis grauissimis impositæ sunt leges de ceremonijs, & tandem hæretici habiti sunt, qui non obediebant. Quæ omnia sunt argumenta manifesta, rem istam non esse liberam: non enim de rebus liberis nascuntur dissensiones.

PRIMA dissensio in Ecclesia fuit ob ceremonias legales, quæ dissensio sopita est ab Apostolis Act. 15. Vbi cum dicunt: *Visũ est Spiritui sancto. & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, præter hæc necessaria, vt abstineatis vos à sanguine,* &c. non vocarent onus legem ceremonialem; neque rem necessariam, nisi obligaret in conscientia.

SECUNDA dissensio fuit de die Paschatis, hoc est, de cere-
 monia. Et tanti fecit Ecclesia hanc cere-
 moniam, ut Victor Papa I. totam Asiam separare voluerit ab unitate fide-
 um, quod nolent Asiatici in ea re parere. Testis est Eusebius
 libro 5. histor. cap. 25. Deinde verò Concilium Nicænum
 propter istam quæstionem potissimum conuenit, ut scribit
 Epiphanius hæres. 70 & Constantinus in Epistola sua ad
 Eusebium lib. 3. de vita Constantini: & Athanasius in Episto-
 la de synodis Arimini, Seleuciæ: vbi etiam addit Concilium
 Nicænum difertis verbis imperasse, ut omnes obedirent. In
 Concilio Antiocheno paulò post celebratum excõmuni-
 cat can. 1. eos, qui legem Concilij Nicæni de Paschate non ob-
 uant Denique a Patribus habiti sunt hæretici, qui eam cere-
 moniam diuerso modo seruare volebant, ut patet ex Epipha-
 nio hæres. 50. Augustino hæres. 29 & Theodoro lib. 3. de
 bulis hæreticorum.

TERTIA dissensio fuit de ritu Baptismi, an hæretici
 baptizarent. Quæ etiam dissensio multum exercuit Ecclesiam
 & multa inde Concilia facta sunt, & tandem habiti sunt hæ-
 retici Donatistæ, quod non obtemperarent definitioni Con-
 cilij generalis. Vide Eusebium lib. 6. histor. cap. 3. & Augu-
 stinum in magna parte tomi 7.

Alia fuerunt postea dissensiones de delectu ciborum, de
 temporibus ieiuniorum, de diebus festis, peregrinationibus,
 vigiliis, cereis, aliisque ceremoniis, ob quas numerati sunt
 hæretici Encratitæ apud Epiphanium hæres. 46. & Augu-
 stinum hæres. 23. Deinde Manichæi, qui plurimas ceremoni-
 as Ecclesiæ reiciebant apud Augustinum libro 20. contra
 Iulianum capite 3. & 4. Deinde Eustatiani apud Socratem libro
 capite 33. tum Aëriani apud Epiphanium hæres. 75. & Augu-
 stinum hæres. 37. tum Vigilantium. Inde Cluadius Taurinensis apud Iohannem
 in libris tribus de sacris imaginibus. Inde Petrobrusiani apud
 Bernardum in epist. 240. Inde Waldenses apud Guidonem in
 summa de hæreticis: & Thaburitæ apud Encam Syluam
 libro de origine Bohemorum, cap. 35. Denique Iohannes W-
 clesius apud Thomam Waldensem, tomo 3. de Sacramen-
 tibus.

Vltimò probatur hæc propositio: quia si libera esset cere-
 monia.

moniarum obseruatio, nullo modo fieri posset, vt aliquis ordo, & vniformitas in Ecclesia seruarietur. Si enim nunc vix seruetur vniformitas in rebus quibusdam præcipuis, cum tam seuerè id præcipiatur, quid fieret si esset res libera? Et tamen iubet Apostolus I. Corinth. 14, vt omnia honestè, & secundum ordinem fiant. Quæ ratio Calvinum mouit, vt cæremonias suas voluerit lege sanciri. Nam libro 4. Institut. capite 10. §. 27. dicit, dissolui suis neruis, & deformari, ac dissipari Ecclesiam, si vnicuique liceat mutare cæremonias, & §. 31. dicit, libera quidem conscientia debere seruari cæremonias, sic tamen, vt non contemptui habeantur, nec supina negligentia prætereantur: & infra dicit, non esse crimen, si per imprudentiam, aut obliuionem aliquid omittatur; vbi indicat non esse crimen si per contemptum, vel crassam negligentiam omittantur. At nihil aliud Ecclesia de suis cæremoniis docet.

QVINTA propositio: *Cæremonie nõ sunt res indifferentes, sed sunt res utiles, meritorie, & pars quædã cultus diuini.* Probanda sunt hæc omnia per partes. Ac **PRIMUM**, quod cæremonia sint utiles, probatur his rationibus. **PRIMO**, Cæremonia, vt oriuntur ex interna pia affectione, & deuotione, ita etiam illam conseruant, nutriunt, augent, vt Augustinus docet libro de cura pro mortuis, cap. 5. & epist. 119. cap. 11. & lib. 9. Confess. cap. 6. & 7. Et nos ipsi hoc experimur, cum intramus Basilicas ornatas, & mundas, & crucibus, ac sacris imaginibus & aris instructas, & accensis lampadibus, deuotionem facillimè concipimus: contra autem cum ingredimur templa hæreticorum, vbi nihil est, nisi sedes ad concionandum, & mensa lignea ad cænam faciendam, videmur ingredi profanam aula, non domum Dei.

SECUNDA utilitas est, quod nõ solùm affectum, sed etiam intelligentiam iuuant cæremonia, vt Augustinus docet eadem epist. 119. cap. 7. & præsertim rudibus sunt cæremonia loco Scripturæ, vel picturæ. Adde, quod aliquando ex vetustis cæremoniis melius persuadentur aliqua dogmata, quam multis testimoniis. Certè S. Augustinus libro de peccatorum merit, & remis. cap. 34. & lib. 6. in Iulianum, cap. 2. apertissimè se probare putauit, peccatũ originale esse in paruulis ante Baptismum, quia secundum vsum Ecclesiæ exorcizantur, &

insufflantur, & iubentur per ora gestantiū abrenunciare Dabolo, & operibus eius.

TER T I A utilitas est, quòd diuuant memoriā. Nisi enim quotannis repræsentaremus varijs cæremonijs Dominum, appari tionem, passionem, aliaque mysteria redemptionis, facillè mandarentur obliuioni tam insignia beneficia.

QVART A est exercitium fidei. Valde enim fidem exercet cum contra Diabolum armamur signo crucis, vel aqua benedicta, vel similibus rebus. Protestamur enim ea cæremonia certo credere, tantam esse potentiam crucifixi, vt ad eius similitudinem imaginem dæmones fugiant.

QVINT A est conseruatio religionis. Id enim cæremonia præstant, ne religio vilescat, & contemnatur, & sic paulatim pereat. Nam excellentia religionis nostræ præcipua, quia spiritualis est, non facillè perspicitur a nobis, qui corporei sumus. Ideò non proponuntur nuda mysteria, sed vestiuntur, & conantur, vt externam quandam maiestatem sensibus obijciant, & per eam maiori cum reuerentia ab ipsa mente percipiantur. Itaq; id sunt cæremoniae religioni, quod sal carnis, & cerebri medullæ. Quocirca rectè Augustinus lib. 19. contra Faustianum cap. 11. affirmat nullam religionem, neque veram, neque falsam sine cæremonijs posse consistere. Atque hinc apud veteres, Theologum esse, nihil erat aliud, nisi scire, quæ iumenta quibus cæremonijs colerentur, vt ex Platone intelligi potest in Dialogo de regno. Et apud Iudæos summum quid fuisse scire cæremonias, patet ex cap. 18. Exod. vbi Ietro monet Moysen, vt iudicia ciuilia committat alijs, ipse autem doceat populum cæremonias, & ritum colendi. Apud Christianos quoque fuisse etiam in magno pretio cognitionem cæremoniarum, vel vna quæstio de Paschate, abundè demonstrat. Quod idem colligitur ex Basilio epist. 64. Leone epist. 4. Innocentio epist. 1. ad Decentium, qui reprehendunt Episcopos, qui cæremonias ignorant.

SEXT A est distinctio Catholicorum ab hæreticis. Nam Sacramenta sunt quidem symbola quædam, quibus discernimur ab infidelibus, tamen ab hæreticis vix per Sacramenta distingui possumus, sed per cæremonias optimè distinguimur. Hoc enim tempore signum crucis, abstinencia a carnibus

bus feria sexta, & similia sunt optima signa distinguuntia Catholicos ab hereticis. Hac de causa initio Ecclesie mutarunt Apostoli Sabbathum in Dominicam, ne videremur iudaizare: & Epiphanius in fine librorum contra omnes hereses, recensuit ceremonias Ecclesie, ut indicaret quasdam veluti notas, quibus Ecclesia ab omnibus sectis discernitur. Hinc etiam sancti viri semper maluerunt mori, quam cogi ad aliquam ceremoniam dimittendam, cum intelligerent non abijcere signum militie, nisi militie desertores. Testis est S. Eleazarus lib. 1. Machab. cap. 6 qui maluit occidi, quam simulare se comedisse carnem suillam, ne eo modo videretur religionem suam deseruisse: quem postea sequuti sunt septem fratres Machabaei lib. 2. cap. 7. Testis est etiam ille, qui Tertulliano auctore in lib. de corona militis, mori maluit, quam cum ceteris militibus laurea coronari: quoniam apud Christianos tum ceremonia erat id non facere.

Iam vero, quod sint meritoriae, ac Deo placeant, **PROBATVR**, quia omnia opera virtutum Deo placent, & apud eum premium merentur, si fiant ut oportet, id est, cum fide & charitate. Sunt autem ceremonie opera virtutum. Nam ut minimum sunt actus religionis, saepe etiam sunt actus simul religionis, & alicuius alterius virtutis, & denique cum sunt imperatae, sunt etiam actus obedientiae. **SECUNDO**, professio fidei exterior Deo placet, ut patet Matth. 10. *Qui me confessus fuerit etc.* Et Rom. 10. *Ore confessio fit ad salutem.* Sed ceremonijs profitemur fidem, ut patet; quia non minus cognosceret Turca me esse Christianum, si videat me venerari crucem, quam si dicam me esse Christianum. Vnde etiam aduersarij fatentur, per Sacramenta nos protestari fidem. **TERTIO**, Deo placet fides, spes, charitas, deuotio, & omnis interior actus bonus; ergo etiam placebunt actus exteriores, qui partim sunt effectus interiorum, partim illos ipsos (ut diximus) augent & conferuant. Vnde Exod. 17. cum Moyses oraret eleuatis manibus, populus Dei vincebat, cum dimitteret manus, vincebatur.

Quod autem dici possint pars cultus diuini, **PROBATVR**; Nam ipsa naturalis ratio docet hominem, qui constat animo & corpore, debere Deum honorare & colere, & animo per actus interiores, & corpore per exteriores. Vnde **CYPRIANVS**

in sermone de oratione Dominica. *Cogitemus*, inquit, nos habere conspectum Dei stare: placendum est diuini oculi, & habere corporum, & modo vocis. SECUNDO, omnes aliae virtutes, licet in animo consistant principaliter, tamē consumantur per actus exteriores, vt patet de temperantia, fortitudine, & ceteris; cur ergo non idem dicamus de religione? Et confirmatur quia si oratio vocalis omnium consensu est cultus Dei, cur non etiam adoratio corporalis? Vt enim oratio vocalis est cultus, quia est signum mentalis; ita adoratio erit cultus, quia est signum internae adorationis. TERTIO, natura docet, Deum esse colendum summo modo, cum sit summum Esse. At magis colit qui corpore, & animo, quam qui animo tantum; igitur corporalibus caeremoniis Deus potest coli. QUARTO, Deus verè offenditur, & ignominia afficitur non solum actu interno, sed etiam externo; igitur honorandus est non solum actu interno, sed etiam externo.

Sed ad hæc omnia responderent aduersarij. non negare, quin aliquibus caeremoniis Deus coli possit, & debeat, sed negare de caeremoniis ab hominibus inuentis, Deo enim non placet vllus cultus, quem ipse non instituit, aut certè, cui non dederit testimonium verbo suo.

At contrà; Nam aut requiritur, vt in particulari, & expressè Deus approbauerit cultum, aut sufficit si in genere, & in virtute probauerit. Non potest dici primum, Deo videlicet non placere cultum, quem ipse in particulari expressè non probauerit. Nam sine dubio placuit illi cultus, Abel qui obtulit de adipibus gregis sui, Genes. 4. & Hebr. 11. & tamen hoc Deus non præceperat: & similiter placuit cultus Iacob, qui erexit lapidem in titulum, Genes. 28. & cultus B. Virginis, quæ vocatur perpetuam virginitatem, quam Deus nusquam imperauerit; ergo satis erit, si in genere Deus aliquid commendauerit. Et hoc faterur Calvinus. Nam lib. 4. Instit. cap. 10. §. 30. probare volens genucationem in oratione esse bonam, immo & diuinam, adfert illud testimonium Apostoli, 1. Cor. 14. *Omnia honestè, & secundum ordinem fiant in vobis*; ac dicit genucationem esse bonam, & diuinam, quia in genere indicatur Paulo in illo decoro, quod præscribit in oratione. At hoc modo omnes nostræ caeremoniæ sunt bonæ, & diuinæ, nam indicantur in genere à Deo, & probantur multis modis. P. 1. 1.

MO, in hoc ipso testimonio Pauli nō magis includitur genu-
latio, quā cereorū accensio, & sacræ vestes, & alia id genus.
SECUNDO, cū Deus iubet obediri præpositis, in genere iu-
bet seruari omnes leges Ecclesiasticas; quarum non pauca
sunt de caeremoniis. DENIQUE, Deus est auctor omnium vir-
tutum; nam Sap. 8. dicitur de diuina Sapientia: *Sobrietatem,
& prudentiam docet, & iustitiam, & virtutem, quibus ni-
hilest in vita utilius hominibus.* Vbi enumerantur quatuor
virtutes Cardinales, ad quas omnes aliæ reducuntur. Deus er-
go docet, & commendat religionem, quæ est pars iustitiæ, &
proinde cultum externum, qui est pars quædam religionis.

SIXTA propositio: *Sapientissimè institutum est, ut in Ec-
clesia Latina, Latinè Sacramenta ministrantur.* NOTA
PRIMO; Cū de lingua, qua Sacramenta ministrari debent,
agitur, debere excipi Matrimonium. Quia enim Matrimo-
nium consistit in consensu mutuo, necessariò requiruntur ver-
ba, vel nutus, qui ab vtraque parte intelligantur. Et similiter
Confessio Peccatorum debet fieri lingua vtrique nota: licet
Confessio non tam sit Sacramentum, quā Sacramenti ma-
teria.

NOTA SECUNDO; Non esse de iure diuino, qua lingua Sacra-
menta ministrantur, neque id ad essentiam Sacramentorum
pertinere; tam enim valebit Baptismus, si ministratur Latinè,
quā si Italicè, vel alia lingua: tamen ob multas, easque
grauissimas causas, visum est Ecclesiæ, & ipsi spiritui sancto,
qui eam regit, ut Sacramenta non ministrantur lingua vulga-
ri, nisi fortè in casu necessitatis.

NOTA TERTIO; Nos loqui de Ecclesia Latina: nam in Eccle-
sia Græca rectè faciunt, cū Græca lingua vtuntur, & in Ec-
clesiis Syriæ, cū vtuntur lingua Chaldaica. Nam requiritur
ad ministerium Sacramentorum lingua non vulgaris, sed quæ
tamen non sit omnino incognita, saltem doctis, alioqui non
inuenirentur pastores, & ministri necessarij. Tales autem sunt
lingua Græca, Chaldaica, & Latina: nulla enim est vulgaris, &
tamen quælibet est communis, & nota peritis in suis regioni-
bus. Idem ferè dici potest de Arabica, quæ nunc est communis
multis orientalibus Prouinciis, & in ea celebrantur officia di-
uina, sed alia est Arabica vulgaris, alia Arabica, qua vtuntur
in sacris.

PROBATVR hæc propositio PRIMO, ex Ecclesiæ antiqua consuetudine Ecclesia Latina semper Latinè Sacramenta ministravit, licet iam diu desierit lingua Latina esse vulgaris. Id patet ex Isidoro, Alcuino, Amalario, Rabano, Strabone, Micrologo, Ruperto, Thoma VValdensi, qui scripserunt de diuinis officijs in Hispania, Gallia, Germania, Italia, Anglia, quo tempore lingua Latina nusquam erat vulgaris, & apertissimè docent, lingua Latina Sacramenta ministrari solita. Describunt enim Latinè totum ritum, & formalia verba, quibus uti oportet. Præterea in Sacramentis ministrandis semper leguntur aliquæ partes diuinæ Scripturæ, & maximè apud aduersarios. at non exstabant tunc Scripturæ, nisi Hebræicæ, Græcæ, & Latinè, ut patet ex Beda lib. 7. hist. Gentis suæ, cap. 1. ubi dicit, in Anglia sua ætate fuisse quatuor linguas vulgares, sed Latinam fuisse communem omnibus ratione Scripturæ. Rabanus quoque lib. 3. de institut. Clericorum, cap. 8. dicit, non exstitisse sua ætate, nisi in his tribus linguis diuinitas literas. Denique non proferent aduersarij editionem Germanicam, vel Gallicam, vel etiam Hispanicam, aut Italianam Scripturarum, nisi à paucis annis factam. Possent obijcere editionem Gothicam, quam Vlpulas Episcopus Gothorum fecisse dicitur in Tripartita histor. lib. 8. cap. 13. & apud Sozomenem lib. 4. cap. 27. Sed Episcopus ille non prius id fecit, quam Arianus cum toto suo populo esse cœpit. ADDE vltimò duo exempla, quæ apertè indicant olim non fuisse vsum linguæ vulgaris in Sacramentorum celebratione. VNUM est Moruorum, qui ut est apud Æneam Syluum de origine Bohemorum, cap. 13. impetrârunt à Pontifice Romano, ut possent officia diuina celebrare lingua Sclauonica. ALTERVM Bohemorum, quibus idem petentibus, negauit Gregorius Vltimus est in 7. lib. epistolarum eius. At si fuisset vsus communis tunc linguæ vulgaris, non petissent hanc licentiam.

SECUNDO probatur ratione. Nam nulla est necessitas quæ cogat lingua vulgari Sacramenta ministrari, & contra multa sunt incommoda, si id fiat. Non esse vllam necessitatem probatur. Nam si vlla esset necessitas, ea maximè, ut intelligant id quod dicitur, qui Sacramenta percipiunt: at hæc non est vera necessitas. Nam verba Sacramentorum aut diriguntur ad elementa, ut consecratio Eucharistiæ, benedictio aquæ,

aquæ, & olei; elementa autem nullam linguam intelligunt: aut diriguntur ad Deum, vt formæ verborum deprecatorix, qualis est in extrema vnctione. Deus autem omnes linguas intelligit: aut diriguntur ad personas; sed consecrandas, vel absoluedas, non autem instruendas, & docendas, vt in Baptismo, & Absolutione, & proinde per accidens est, si persona intelligat. Cuius signum est, quia verissimè, & efficacissimè baptizantur, & reconciliantur etiam ij, qui non vtuntur ratione, vt patet in Baptismo infantium, & in reconciliatione ægrotorum, qui sunt à sensibus alienati: quos posse reconciliari, vt etiam baptizari, si Baptismo careant, docet Augustinus libro I. de adulterinis coniugijs, cap. 26 & 28. & Concilium IV. Carthaginense, can. 76. & Leo I. epist. 91. ad Theodorum. Adde, quod nulli ferè sunt in Ecclesia Latina adulti tam rudes, qui non intelligant verba Sacramentorum, licet Latina, aut certè non intelligant in genere per ea verba sibi tale, aut tale Sacramentum ministrari.

Esse autem incommodum, si vtamur lingua vulgari, patet PRIMO, quia impeditur commercium Ecclesiarum; non enim poterunt conuenire in Ecclesijs Germanorum, Anglorum, Polonorum, Itali. Galli, Hispani, neque contrà. Quod multum nocet vnitati, & communicationi, quæ deberet esse inter membra vnius corporis. Et præterea cogentur Christiani extra suas regiones carere diuinis officijs.

SECUNDO, Sacramenta requirunt maiestatem, & reuerentiam quandam, quæ certè melius conseruatur, si vtamur lingua non vulgari, & communi. Quomodo enim æquum est vt in Sacramentis ministrandis vtamur alia domo, alijs vestibus, alijs instrumentis, quàm ordinarijs, & quotidianis: ita par esse videtur, vt vtamur alia lingua. Nec tamen somniamus, vt putat Kemnitijs, linguam Latinam esse magis sacram quam sint cæteræ, sed hoc ipso dicimus eam habere plus venerationis, quod non est vulgaris.

TERTIO expedit, vt verba Sacramentorum conceptis verbis, & eodem modo ab omnibus proferantur, vt periculum caueatur mutationis, vel deprauationis. Id autem facillimè seruabitur, si eadem lingua omnes vtantur; difficilimè, si diuersis.

QUARTO, si lingua vulgari Sacramenta ministrentur, a-
peric-

perietur porta latissima ignorantiae: contenti enim erunt ministri, si sciant legere. Itaque paulatim obliuiscuntur linguam Latinam, atque ita non legent Patres, & proinde non intelligent Scripturas.

CAPVT XXXII.

Soluuntur obiectiones contra caeremonias.

IOannes Calvinus lib. 4. Instit. cap. 10. multa obicit contra caeremonias, quae ordine reflexe sunt. PRIMVM Argumentum, §. 2. *Apostolus 1. Corinth. 7. ne una quidem in re laqueum iniectus ausus est; neque id nulla causa. Prospiciebat enim quantum vulnus infligeretur conscientiae, si earum necessitas illi imponeretur, quarum relicta esset à Domino libertas.*

RESPONDEO; Agit Apostolus eo loco de continentia virginali, quam Dominus non imperauerat, sed consulerat; & tamen equum fuerat, ut Apostolus non faceret preceptum, quod Dominus consilium esse voluit. At non eadem est ratio aliorum rerum, de quibus Dominus nihil in particulari precepit. Illa enim possunt ab Ecclesia, vel imperari, vel consuli, praeter res ipsae requirunt. Vnde idem Apostolus, qui continentiam imperare noluit, multa alia imperauit, & praeter caetera Thess. ult. sic ait: *Quod si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & ne commisceamini cum illo, ut confundatur.* Et Apostoli Act. 15. imposuerunt Gentibus omnia abstinendi à sanguine, & suffocato, & necessarium id esse dicunt; & tamen Dominus liberum id reliquerat.

SECUNDVM Argumentum, §. 3. *Apostolus in epistola ad Colossenses docet, non esse de vero Dei cultu petendam ab hominibus doctrinam: quia Dominus fideliter nos, & ad plenam instituit, qualiter sit colendus. Quo hoc demonstrat; primo aperte dicit in Euangelio contineri omnem sapientiam, qua perfectus reddatur homo Dei in Christo: initio secundi capituli dicit, omnes thesauros sapientiae & scientiae in Christo esse absconditos: inde postea concludit; Caueant fideles, ne per mentes Philosophiam abducantur à grege Christi secundum constitutiones hominum: in fine autem capituli maiore adhuc fiducia*